

دانش هر می موسیقی
تألیف: دکتر محمد سعید شریفیان

www.ketab.ir

سرشناسه	شریفیان، محمد سعید-۱۳۳۳
عنوان و نام پدیدآورنده	دانش هرمی موسیقی / محمدسعید شریفیان
مشخصات نشر	تهران: دانشگاه هنر، ۱۳۹۸.
مشخصات ظاهری	۱۴۷
شابک	۹۷۸-۶۰۰-۶۵۱۳-۲۴-۹
وضعیت فهرست‌نویسی	فیبا
یادداشت	کتابنامه
موضوع	موسیقی
موضوع	Music
شناخته‌آورده	دانشگاه هنر، معاونت پژوهشی
رده‌بندی کنگره	۱۳۹۷ ۴۵۲ش/MT۶
رده‌بندی دیوید	۷۸۱
شماره کتابشناختی ملی	۵۵۱۵۹۶۸

کلیه حقوق این اثر برای دانشگاه هنر محفوظ است.
 نشانی: تهران، خیابان حافظ، خیابان سرهنگ سخائی، بین تقاطع خیابان و فردوسی، شماره ۵۶،
 دانشگاه هنر، تلفن: ۶۶۷۲۵۶۸۲؛ artunipub@art.ac.ir

دانش هرمی موسیقی
 تألیف: دکتر محمد سعید شریفیان
 ویراستار: حسن رحیمی
 چاپ: اول؛ ۱۳۹۸

صفحه‌آرایی: رامین حکیمی آرا
 چاپ و صحافی: دانشگاه هنر
 شمارگان: ۲۵۰
 شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۶۵۱۳-۲۴-۹
 قیمت: ۴۲۰۰۰۰ ریال

فهرست

پیش‌گفتار	۱
فصل اول	۱
صوت و شاخص‌های آن	۱
صوت	۲
موسیقی	۳
نام‌های موسیقی	۳
خط حامل (Leger Lines)	۳
کلیدها (Clefs)	۴
زمان و کشش نت	۶
خط اتحاد	۷
نقطه	۷
دو نقطه	۷
فواصل یک پرده و نیم پرده	۸
علامات دیز و بمل	۸
فصل دوم	۱۱
تولد تونالیت	۱۱
فصل سوم	۲۱
گام‌شناسی	۲۱
ساختن گام ماژور	۲۳
ساختمان یک گام مینور	۲۴
الف - گام مینور هارمونیک	۲۵
ب - گام مینور ملودیک	۲۶

۲۹	فصل چهارم
۲۹	سر کلیدها
۳۱	گام‌های دیزدار
۳۱	گام‌های بمل‌دار
۳۳	فصل پنجم
۳۳	اسامی ترکیبی گام‌ها
۳۷	فصل ششم
۳۷	فواصل
۴۰	الف) فواصل دباتونیک
۴۰	ب) فواصل کروماتیک
۴۳	نت‌های اینهارمونیک (Enharmonic)
۴۴	ج) فواصل اینهارمونیک (Enharmonic)
۴۶	د) معکوس فواصل
۴۸	ه) فواصل مرکب (ترکیبی)
۵۱	فصل هفتم
۵۱	آنالیز تونالیته
۶۳	فصل هشتم
۶۳	انواع گام‌ها (Keys)
۶۴	۱- گام‌های دیاتونیک
۶۴	۲- گام کروماتیک
۶۵	۳- گام یک پرده‌ای
۶۵	۴- گام‌های پنتاتونیک
۶۷	۵- گام کروماتیک هارمونیک

۶۹	فصل نهم
۶۹	منتخب اصطلاحات موسیقی (۱)
۷۷	فصل دهم
۷۷	ریتم شناسی
۷۸	۱- ضرب
۷۹	۲- میزان
۷۹	۱- زمان های ساده (Simple time)
۸۱	۲- زمان های مرکب (Compound time)
۸۵	۳- میزان های ترکیبی نامنظم (لنگ) (Irregular Time)
۸۷	پلی ریتم
۸۹	فصل یازدهم
۸۹	گروه بندی نت ها و سکوت ها
۹۵	فصل دوازدهم
۹۵	ریتم گذاری موسیقایی بر روی کلمات و عبارات نظم و نثر
۹۷	۱- ساختار ریتمیک کلمه
۹۸	۲- ساختار ریتمیک یک جمله
۹۹	۳- ساختار ریتمیک در اشعار
۱۰۷	فصل سیزدهم
۱۰۷	نت های زینت یا تزئینی (Grace note)
۱۰۸	۱- Acciacatura (آچیاکاتورا)
۱۰۹	۲- Appoggiatura (آپوجیاتورا)
۱۱۰	۳- Mordent (موردنت)
۱۱۱	۴- Turn یا Gruppetto

۱۱۳	 ۵- Trill (تریل)
۱۱۵	 فصل چهاردهم
۱۱۵	 انتقال (Transposition)
۱۲۱	 فصل پانزدهم
۱۲۱	 سازهای انتقالی
۱۲۴	 جدول سازها و انتقال آنها
۱۳۱	 فصل شانزدهم
۱۳۱	 منتخب اصطلاحات موسیقی (۲)
۱۴۱	 فصل هفدهم
۱۴۱	 آکوردشناسی
۱۴۳	 ساختمان آکوردها در یک لایه مشترک
۱۴۳	 معکوس آکورد
۱۴۴	 آکوردهای هفت
۱۴۵	 واژه‌نامه

پیش‌گفتار

انسان برای رسیدن به اهداف خود - در راه تکامل فردی، روحی و هنری - احتیاج به نگرش مدرن‌تر و علمی‌تر دربارهٔ مقولات مختلف دارد. از این رو شکل دادن به تکنیکی مناسب، خلاق و همچنین درک عمیق برای پیش‌برد اهداف هنری موسیقی در سطوح بالا، همگی در گرو دیدگاهی وسیع و عمیق است که تنها با شناخت و اشراف کامل بر مباحث علمی موسیقی در پایه به‌دست می‌آید. بنابراین به مسائل ظریف، پیشرفته و فنی نمی‌توان دست یافت مگر این‌که که دیدگاهی وسیع و علمی را از بنیه تقویت کرد، تا در پرتو آن بتوان مراحل تخصصی‌تر را یکی پس از دیگری فرا گرفت. این نکته، که انگیزه نوشتن این کتاب را فراهم نمود سرانجام با تشویق و پیگیری‌های بسیاری از دوستان - که هر کدام خود از اساتید بنام و خوب کشور هستند - جامعه عمل به خود پوشید.

این کتاب صرفاً تئوری موسیقی نیست؛ بلکه مباحث زیربنایی مختلفی را که در موسیقی از اهمیت خاصی برخوردارند، به صورت جمعیتهای مدون ارائه می‌کند، که با تکیه بر آن‌ها، بسیاری از تئوری‌های پایه و مباحث ساختاری، زیبایی‌شناسی هنری - که به وسیلهٔ تجربیات و تحقیقات شخصی اینجانب در امر موسیقی آکادمیک طی سال‌های تدریس در کنسرواتورها و کالج‌های موسیقی در غرب به‌دست آمده - روشن و باز می‌شوند و بدین سان زیربنای علمی و هنری را فراهم می‌آورند. در این راستا سعی فراوان شده که محتوای پیچیدهٔ فنی با زبانی ساده ارائه شوند تا برای همگان قابل درک باشد. اقدام به نوشتن این کتاب، و اضافه کردن نکاتی دیگر در این نشر جدید دلیل مهم دیگری نیز دارد و آن این است که در سال‌های اخیر اشتباهات فاحشی که در ایران با ترجمه‌های غلط صورت گرفته و همچنین وجود نوآوری‌های بی‌پایه و اساسی که بدون داشتن منطق موسیقایی باعث سردرگمی علاقه‌مندان به موسیقی می‌شود، نیاز به تأسیسی یک‌دست و علمی در مباحث موسیقی ارائه شود. انواع و اقسام کتاب‌های تئوری موسیقی در دنیا نوشته شده و می‌شود. از آنجایی که اغلب ترجمه‌ها در ایران از کتب کانادایی و امریکایی است، در مرحلهٔ اول مترجم کمتر دقت می‌کند که هر کتاب مآخذی نسبت به دانش پایه و فرهنگ همان جامعه نوشته می‌شود، لذا در شرایطی که در بسیاری از نقاط دنیا از کودکی و در مدارس به آموزش موسیقی مبادرت می‌کنند، مقایسهٔ آن‌ها با جامعه و سطح دانش عمومی موسیقی در ایران نامعقول است. از طرفی دیگر نوآوری‌های نه‌چندان لازمی که فقط به سردرگمی بیشتر در خوانندگان منجر می‌شود در این کتاب‌ها به چشم می‌خورد. مجموعهٔ این مشکلات منجر به آن می‌شود تا بجای آن‌که پیچیده‌ترین مقولات علمی موسیقی در ساده‌ترین و قابل درک‌ترین

فرم بیان شود، عملاً نقطه مقابل و برعکس آن انجام می‌گیرد. نکته آخر آن است که در زبان فارسی کلمات و اصطلاحات تفکیک شده‌ای همانند زبان‌های دیگر در شناسایی مباحث مختلف موسیقی نداریم و لذا می‌بایست از آن‌ها تعریف درست‌تری ارائه بدهیم. برای مثال در زبان فارسی کلمه گام به دو منظور است که هم روند پله‌ای یک گام را دربرمی‌گیرد و هم خود تونالیت را، در حالی که در زبان‌های دیگر برای هر کدام از آنها اصطلاحات متفاوتی وجود دارد، چنانچه روند پله‌ای گام را scale و تونالیت را tonality می‌نامند. لذا جهت مشخص‌تر بودن مبحث، scale را گام پله‌ای و گام را تونالیت تعریف می‌نماییم. کلماتی دیگر مانند کنسونانس (consonance) که به صورت مطلوب و مطبوع و دیزونانس (dissonance) که به صورت نامطلوب و نامطبوع ترجمه شده‌اند، صحیح نیست. در حالی که هیچ‌یک را نمی‌توان مطلوب و یا نامطلوب خواند. چنانچه نام مطلوب در بسیاری از موارد در موسیقی مطلوب‌ترین است و بالعکس. در این صورت بهتر است که consonance را در رابطه با فواصلی که در یک گام یا تونالیت هستند تعریف کنیم که اغلب رابطهٔ فواصلی ساده‌ای با یکدیگر مثل ۱ به ۲ و ۱ به ۳ و ۱ به ۴ و غیره دارند؛ در حالی که dissonance به روابطی گفته می‌شود که یکی از نت‌ها نسبت به تونالیت و یا یک آکورد در تونالیت غریبه است و نیاز به شناسایی آن نسبت به یکی از نت‌های consonance را دارند. نمونه‌های اینچنینی زیاد است که در طول کتاب به آن‌ها پرداخته می‌شود.

در خاتمه از تک‌تک دوستان هنرمند که در تحقق یافتن این مجموعه مرا تشویق کرده‌اند، امیدوارم از این رهگذر توانسته باشم در فراهم نمودن بستری هنری، خلاق و منطقی در ذهن هنرجویان و سایر علاقمندان و نیز موسیقی آکادمیک ایران، گام مثبتی برداشته باشم. باشد که با چنین نگاهی بتوان دیگر مباحث فنی را نیز مکتوب ساخت و از مجموعه آن‌ها به تدریج، سیستمی آکادمیک را مدون نمود.

همچنین از آقای حسن رحیمی که در تدوین این کتاب زحمت فراوانی کشیدند کمال قدردانی را دارم.